

Received: 30 October 2019

Revised: 15 November 2019

Accepted: 29 November 2019

หัวโขน ในบทบาทการแสดงนาฏมวยไทย

กรณีศึกษา: การแสดงนาฏมวยไทย ตอน วานรยุทธ์ฉุดมัจฉา

KHON MASK IN THAI BOXING DANCE

CASE STUDY: “VANORN YOOT CHOOT MATCHA”

THAI BOXING DANCE

ตรีธวัจน์ มีสมศักดิ์¹

Treethawat Meesomsak

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์เกี่ยวกับบทบาทการสวมใส่ศีรษะโขน หรือที่เรียกโดยทั่วไปว่า “หัวโขน” เพื่อแสดงถึงบทบาทตัวละครในการแสดงนาฏมวยไทยที่พัฒนามาจากศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย หรือที่เรียกว่ามวยไทย โดยมีรูปแบบการนำเสนอผสมผสานศาสตร์ด้านศิลปะการแสดงรูปแบบต่าง ๆ โดยในการนำเสนอการแสดงนั้นมีการสวมใส่ศีรษะโขน เพื่อแสดงถึงบทบาทตัวละครตามเรื่องราวที่ผู้ออกแบบการแสดงต้องการนำเสนอ เก็บข้อมูลโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลคือ ผู้ออกแบบการแสดงนาฏมวยไทย และศึกษารวมกับสื่อดิจิทัล เอกสาร ตำราและบทความวิชาการที่เกี่ยวข้อง

พบว่า การสวมใส่ศีรษะโขนในการแสดงนาฏมวยไทยได้มีการกำหนดบทบาทของตัวละครตามแนวคิดของผู้ออกแบบการแสดง โดยมีการสวมศีรษะโขนเพื่อบ่งบอกสถานะตัวละครในการแสดงจากกรณีศึกษาการแสดงนาฏมวยไทย ตอน วานรยุทธ์ฉุดมัจฉา เป็นการนำเสนอเรื่องราวการต่อสู้ระหว่างหนุมานและบิราทรปลานางสุพรรณมัจฉา ประกอบบทบรรยายจำนวน 1 บท โดยนักแสดงสวมศีรษะหนุมานและแสดงลีลาประกอบ โดยผู้ชมทั่วไปมีความเข้าใจถึงเรื่องราวที่นำเสนอตามบทบาทประกอบรูปแบบการแสดงผ่านการแสดงนาฏมวยไทย

คำสำคัญ: หัวโขน; นาฏมวยไทย; การแสดงร่วมสมัย

¹ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

Abstract

This article aims to analyze “Khon Mask” wearing in order to represent the role of each character in Thai boxing dance developed from a kind of Thai martial art generally called Muay Thai (Thai boxing). The performance was presented through integrating all kinds of performance art. In this performance, Khon masks were worn in order to represent the roles of characters based on the story presented by the choreographer. Data were collected by using structuring interview and informants were choreographers of Thai boxing dance. The research was conducted by studying related digital media, documents, texts, and academic articles.

The results reveal that Khon mask wearing in Thai boxing dance defines role of each character based on the idea of the choreographer whereas Khon masks are worn to represent status of characters in the performance. From the case study of “Vanorn Yoot Choot Matcha” Thai Boxing Dance, it is a performance presenting fighting between Hanuman and followers of Nang Suphanna Matcha with narration. Performers wear Khon mask of Hanuman with Thai boxing dancing whereas general audiences gain understanding on the presented story based on the roles performed through Thai martial art.

Keywords: Khon mask; Thai boxing dance; contemporary performance

1. บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่หลากหลาย และวัฒนธรรมดังกล่าวนี้ว่าอยู่ในด้านของสังคมศาสตร์เพราะเป็นศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับงานด้านศิลปะอยู่มาก รูปแบบวัฒนธรรมสามารถแบ่งได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ วัฒนธรรมเชิงรูปธรรม อาทิ งานศิลปะด้านวัตถุ และวัฒนธรรมเชิงนามธรรม หรือที่มีลักษณะไม่ใช่วัตถุ เช่น พิธีกรรม การละเล่น ค่านิยม รวมถึงขนบธรรมเนียมประเพณี (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556, น. 27) นาฏศิลป์ไทย ถือเป็นหนึ่งด้านวัฒนธรรมของประเทศไทยที่มีเอกลักษณ์ ที่มีความเป็นรูปแบบเฉพาะตัว ซึ่งมีรูปแบบการแสดงที่เกี่ยวข้องกับการร่ายรำ การละคร โขน รวมถึงศิลปะการแสดงที่รวมถึงการบรรเลงดนตรี (จินตนา สายทองคำ, 2561, น. 51)

โขน คือ การแสดงประเภทหนึ่งของนาฏศิลป์ไทยที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นรูปแบบที่มีความปราณีต ถือเป็นศิลปะชั้นสูงและรวมงานศิลป์ของไทยไม่ว่าจะเป็นวรรณศิลป์ คีตศิลป์ หัตถศิลป์ ศิลปกรรม และทัศนศิลป์ ในสมัยรัชกาลที่ 9 โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ผู้ก่อตั้งโขนในมูลนิธิศิลปาชีพจนบุคคลทั่วไปมักเรียกว่า “โขนพระราชทาน” โดยพระองค์ได้ให้แนวคิดและพัฒนารูปแบบการแสดงโขนและผสมผสานองค์ประกอบของงานด้านศิลปะการแสดงคือ ฉาก เทคนิคแสง สี เสียง บท (กฤษรา วัชรภาวิฑูริยา, 2551, น. 2) จนเป็นการแสดงโขนอีกหนึ่งรูปแบบที่ได้รับความนิยมในระยะเวลาหลายปีที่ผ่านมา

มวยไทย ถือเป็นอีกหนึ่งวัฒนธรรมศิลปะการต่อสู้ของชาติไทยโดยมีหลักฐานจารึกทางประวัติว่าเกิดขึ้นตั้งแต่ในสมัยอยุธยา เป็นลักษณะรูปแบบการต่อสู้ป้องกันตัวโดยใช้ร่างกายเป็นอาวุธ อีกทั้งยังพัฒนาผสมผสานกับอาวุธอื่น ๆ อีกด้วย (ศึกเดช กันตมระ, 2553, น. 7) ได้มีการยอมรับด้านกีฬาในทั่วโลกถือว่าเป็นอีกหนึ่งด้านวัฒนธรรมในชาติไทย และปัจจุบันได้มีการพัฒนารูปแบบศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทยในรูปแบบการแสดงร่วมสมัยโดยใช้ชื่อการแสดงว่า “นาฏมวยไทย” มีรูปแบบการนำเสนอใช้ศาสตร์ด้านศิลปะการแสดงหลากหลายแขนง โดยเรื่องราวที่นิยมใช้นำเสนอคือวรรณกรรมชิ้นเอกของไทยเรื่อง รามเกียรติ์ เรื่องราวการต่อสู้ระหว่างตัวละครยักษ์ และตัวลิง ใช้การสวมใส่หัวโขน มีการสื่อสัญลักษณ์ของศีรษะโขนที่สวมใส่แสดงประกอบการแสดง

จากที่กล่าวมาข้างต้นเห็นได้ว่าวิวัฒนาการของ 2 ศาสตร์คือ ด้านนาฏศิลป์ไทย และด้านมวยไทย ได้มีการพัฒนาปรับเปลี่ยนและนำจุดเด่นขององค์ประกอบในศาสตร์มาผสมผสานกันอย่างลงตัวและถือเป็น การดำรงให้คงอยู่แก่วัฒนธรรมของประเทศไทย เพราะการที่จะพัฒนาต่อยอดผู้พัฒนาจะต้องมีองค์ความรู้ ความเข้าใจในศาสตร์นั้นได้อย่างดีจึงจะสามารถพัฒนาผลงานขึ้นนั้น ๆ ได้อย่างสมบูรณ์

2. วัตถุประสงค์ของการศึกษา

เพื่อศึกษารูปแบบการนำเสนอการแสดงนาฏมวยไทยที่ใช้ศีรษะโขนหรือหัวโขนมาใช้เป็นสื่อแสดงบทบาทในการนำเสนอเรื่องราวตามแนวความคิดหลัก (Concept) ของการแสดง

3. การดำเนินการศึกษา

ผู้ศึกษาเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) กำหนดประเด็นคำถามสำหรับเก็บข้อมูล อาทิ การใช้หัวโขนสำหรับการแสดงนาฏมวยไทย กระบวนการสร้างนาฏมวยไทย ตอนวนารยุทธ์อุดมัจฉา แบบสัมภาษณ์เป็น 2 ส่วน คือ

ข้อมูลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสัมภาษณ์และประเด็นคำถาม รวมกับการสนทนากับผู้สัมภาษณ์ในเรื่องที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รายละเอียดสมบูรณ์ครบถ้วนมากขึ้น

4. นาฏมวยไทย

การแสดงนาฏมวยไทย เริ่มขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2552 ถือเป็นศาสตร์รูปแบบการแสดงมวยไทยแบบร่วมสมัย มีการผสมผสานความหลากหลายในรูปแบบการนำเสนอประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นผลงานชิ้นใหม่ โดยผสมผสานระหว่างนาฏศิลป์ไทยกับนาฏศิลป์ตะวันตก ผนวกการใช้ศิลปะมวยไทยอีกทั้งยังผสมผสานอัตลักษณ์การแต่งกายของโขน หรือวรรณกรรม วัฒนธรรมท้องถิ่นผ่านรูปแบบการแสดงนั้นๆ จนถือได้ว่านาฏมวยไทยเป็นการแสดงร่วมสมัยอีกประเภทหนึ่ง (ตรีวัฒน์ มีสมศักดิ์, 2561, น. 1366) รูปแบบของการแสดงนาฏมวยไทยในประเทศไทยที่มีมากกว่า 100 ทีมจากทั่วประเทศ โดยสามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภทคือ

4.1 ด้านการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์

4.1.1 เน้นความแข็งแรง โดยทักษะการแสดงออกอาวุธทำนาฏมวยไทยที่เน้นหนักไปที่ด้านความแข็งแรง การออกอาวุธทำทางมวยไทยเน้นความชัดในการปฏิบัติท่า มีความสมจริง รวมถึงผู้แสดงการถ่ายทอดอารมณ์ที่ดูตื้นหนักหน่วง พบมากในทีมที่มาจากภาคอีสานเป็นหลัก

4.1.2 เน้นทักษะการแสดงที่ใช้ท่าโลดโผน มีลักษณะเฉพาะคือการแสดงเน้นท่าที่สูงกว่าระดับสายตา ใช้เทคนิคทางด้านยิมนาสติกมาผสมทำมวยไทย เน้นปฏิบัติทำนาฏมวยไทยในการออกอาวุธในระดับสูงมากกว่าระดับสายตา โดยการแสดงนี้ต้องอาศัยทักษะการควบคุมกล้ามเนื้อที่ถูกต้องและสมบูรณ์อีกด้วย พบมากในทีมที่มาจากภาคกลาง

4.1.3 เน้นรูปแบบโชว์ คือ เป็นการแสดงที่มีองค์ประกอบสนับสนุนอื่นมากกว่าการแสดงมวยไทยเพียงอย่างเดียว คือ มีการพัฒนาออกแบบเครื่องแต่งกายให้ดูแปลกตาสวยงาม การนำเสนอผ่านเรื่องมีอุปกรณ์ประกอบการแสดง มีในทุกภูมิภาค

4.2 ด้านการแต่งกายของการแสดงนาฏมวยไทย

4.2.1 ลักษณะร่วม รูปแบบการแต่งกาย โดยทั่วไปเหมือนการแต่งกายแบบการชกมวยไทย คือ มงคลสวมศีรษะ ประเจียนแขน และการพันมือโดยมีการปรับประยุกต์ใส่เป็นปลอกมือ ปลอกแขน โดยสันนิษฐานว่าพัฒนามาจากรูปแบบนวมของมวยสากล สวมใส่เสื้อ โจงกระเบนหรือกางเกงที่มีลักษณะขาสั้น การแต่งกายการแสดงนาฏมวยไทยมีลักษณะร่วมที่พบในทุกทิม โดยผู้แสดงจะต้องสวมใส่เหมือนกัน และถือเป็นจารีตธรรมเนียมปฏิบัติของการแสดงนาฏมวยไทยอีกด้วย

4.2.2 ลักษณะเด่น ในการแสดงนาฏมวยไทย ทิมผู้ออกแบบการแสดงจะปรับปรุงรูปแบบพัฒนาเครื่องแต่งกายให้มีรูปแบบลักษณะเด่นเฉพาะของตนเอง มีการปรับใช้ผ้าไทย ผ้าพื้นเมืองมาเป็นวัสดุในการตัดเย็บ ตกแต่งด้วยเครื่องแต่งกาย มีการปักลวดลายด้วยวัสดุที่มีความแวววาวเพิ่มความสวยงาม รวมถึงการออกแบบให้มีลักษณะเฉพาะที่ความโดดเด่นเป็นของตนเอง รูปแบบเครื่องแต่งกายมีการพัฒนา สร้างสรรค์ที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว อาทิ รูปแบบเสื้อและการเกง มีการปรับรูปแบบให้กระชับ เหมาะสมกับผู้สวมใส่เพื่อความคล่องตัวในการเคลื่อนไหวและไม่เกิดอุปสรรคในระหว่างการแสดง ใช้โทนสีในการตัดเย็บที่สวยงามอยู่ในองค์ประกอบโดยรวมของการแสดง มีลักษณะโดดเด่น เช่น สีแดง สีทอง สีดำ สีน้ำเงิน

4.2.3 ลักษณะผสมผสานเทคนิครูปแบบทางด้านนาฏศิลป์ไทย ในการออกแบบเครื่องแต่งกายการแสดงนาฏมวยไทย มีการใช้กลวิธีหรือวิธีการใกล้เคียงกับรูปแบบของเครื่องแต่งกายตามแบบนาฏศิลป์ไทย ประเภทโขน มีการพัฒนาปรับประยุกต์ มีการใช้ห้อยหน้าหรือชายไหวแทนผ้าผูกเอว รูปแบบเสื้อมีการปรับรูปแบบตกแต่ง บริเวณปลายแขนมีลักษณะเป็นอินทรีรูปใกล้เคียงรูปแบบชุดโขน ตลอดจนการใช้ศีรษะหัวโขนมาประกอบการแสดงตามบทบาทโดยไม่ต้องสวมใส่ชุดตามตัวละครนั้น ๆ ใช้เทคนิคการใส่หัวโขนประกอบลีลาการแสดง ท่าทางแสดงออกทางร่างกายมาผสมโดยเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2554 จนถึงปัจจุบัน

ถือว่าได้จึงเริ่มมีการพบการใช้ศีรษะหรือหัวโขนมาประกอบการแสดง โดยวัตถุประสงค์เพื่อให้รูปแบบการแสดงมีความน่าสนใจ จากสร้างสรรค์ผลงานตามเรื่องราวหรือวรรณกรรมนั้น และยังถือเป็นสาเหตุทำให้เกิดข้อค้นพบการปรากฏการใช้ศีรษะโขนประกอบการแสดงนาฏมวยไทยนอกเหนือจากรูปแบบการแสดงที่มีลักษณะเฉพาะตามตาราง ดังนี้

ตารางที่ 1 รายชื่อของทีมชนะเลิศในการแข่งขันนาฏมวยไทย และมีลักษณะเฉพาะ

ปีที่ พ.ศ.	โรงเรียน – จังหวัด	รูปแบบการนำเสนอ
ปีที่ 1 พ.ศ.2553	โรงเรียนบางแพปฐมพิทยาคาร จ.ราชบุรี	เน้นรูปแบบโชว์
ปีที่ 2 พ.ศ.2554	โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จ.พระนครศรีอยุธยา	เน้นรูปแบบโชว์
ปีที่ 3 พ.ศ.2555	โรงเรียนวัดน้ำพุ จ.ราชบุรี	เน้นความแข็งแรง
ปีที่ 4 พ.ศ.2556		เน้นทักษะการแสดงที่ใช้ท่าโลดโผน
ปีที่ 5 พ.ศ.2557	โรงเรียนวังไม้แดง จ.นครราชสีมา	เน้นความแข็งแรง
ปีที่ 6 พ.ศ.2558	โรงเรียนพะตงวิทยามูลนิธิ จ.สงขลา	เน้นความแข็งแรง
ปีที่ 7 พ.ศ.2559	โรงเรียนวัดน้ำพุ จ.ราชบุรี	เน้นความแข็งแรง เน้นทักษะการแสดงที่ใช้ท่าโลดโผน
ปีที่ 8 พ.ศ.2560	โรงเรียนหนองพอกวิทยาลัย จ.ร้อยเอ็ด	เน้นความแข็งแรง
ปีที่ 9 พ.ศ. 2561	โรงเรียนวัดน้ำพุ จ.ราชบุรี	เน้นความแข็งแรง
ปีที่ 10 พ.ศ. 2561	โรงเรียนวัดน้ำพุ จ.ราชบุรี	เน้นความแข็งแรง

ที่มา: ดริธวัฒน์ มีสมศักดิ์

5. หัวโขน ในบทบาทการแสดงนาฏมวยไทย

หัวโขน ถือเป็นงานศิลปะชั้นสูงที่ควรยกย่อง และใช้สำหรับสวมครอบศีรษะในการแสดง โดยปิดบังส่วนหน้าของผู้แสดง เป็นงานศิลปะที่ได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นอย่างวิจิตรบรรจงตามแบบช่างไทย มีรูปลักษณ์สวยงาม โดยลักษณะคล้ายหน้ากาก และออกแบบกลไกการใช้งาน คือเจาะช่องเป็นรูกลมที่นัยน์ตาของหัวโขนให้ตรงกับตาของผู้แสดงเพื่อการมองเห็นในการสวมใส่การแสดง โดยแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

5.1 หัวโขนสำหรับใช้ในการแสดง หมายความว่าหัวโขนที่สื่อถึงตัวละครนั้น ๆ เช่น พระ ยักษ์ เทวดา วานรและสัตว์ต่าง ๆ

5.2 หัวโขนที่ใช้สำหรับเป็นของประดับตกแต่งหรือของที่ระลึก หมายความว่าหัวโขนที่ทำขึ้นโดยการหล่อ ฉีด ปั้นและขึ้นรูปทรงด้วยพลาสติกหรือรูปแบบตามกรรมวิธีอื่น ๆ และเครื่องศิราภรณ์ ตัวนางหนึ่งในเครื่องประดับศีรษะสำหรับการแสดงโขน หรือการแสดงที่ใช้เครื่องแต่งกายแบบมาตรฐานหรือที่เรียกอีกทางภาษานาฏศิลป์ไทยว่า “รัดเครื่อง”

เกรียงไกร ศัพท์หงส์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มิถุนายน 2562) ผู้ที่เริ่มใช้เครื่องศิราภรณ์ในการแสดงนาฏมวยครั้งแรกในปี พ.ศ. 2554 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โดยรูปแบบการสวมใส่หรือวัตถุประสงคืใช้แสดงในช่วงการแสดงคือการไหว้ครูมวยไทย เปรียบเสมือนนางฟ้ามาอวยพร และแสดงประกอบการตีบทตามภาษาทำนาฏศิลป์ไทย ประกอบเสภาบทกลอน และผสมเทคนิคศิลปะละครเวที คือการเปลี่ยนชุดบนเวที

ภาพที่ 1 การสวมเครื่องศิราภรณ์ การแสดงนาฏมวยไทย ปี พ.ศ.2554

ที่มา: ตรีธวัฒน์ มีสมศักดิ์

จากจุดเริ่มต้นของการเริ่มใช้เครื่องศิราภรณ์ในการแสดงนาฏมวยไทยได้มีการปรับและพัฒนา นำศีรษะอื่น ๆ และอุปกรณ์ทางการแสดงนาฏศิลป์มาผสมผสานกับการนำเสนอการแสดงนาฏมวยไทย การเล่าเรื่องราว แต่ยังคงเป็นรูปแบบการต่อสู้แบบมวยไทย และพัฒนานำศีรษะตัวละครอื่น ๆ มาใส่ประกอบการแสดง ดังตารางแสดงข้อมูลต่อไปนี้

ตารางที่ 2 รายชื่อโรงเรียนที่นำศิระหัตถ์มาใช้ในการแสดง

ปี พ.ศ	โรงเรียน – จังหวัด	ศิระที่ใช้ประกอบการแสดง	แนวคิดการแสดง
ปีที่ 2 พ.ศ.2554	โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย	มงกุฎละครนาง	เทิดไท้ นายขนมต้ม
ปีที่ 4 พ.ศ.2556	โรงเรียนศรีศิลป์วัดน้ำพุ	ศิระเจ้าเงาะ	รจนาเสียงพวงมาลัย
	โรงเรียนโสภณศิริราษฎร์	ศิระพระราหู	ราหูอมจันทร์
ปีที่ 5 พ.ศ.2557	ศูนย์ฝึกอบรมเด็กและเยาวชนชายบ้านกรุณา	ศิระ ทศกัณฐ์	ยกกระบ
	โรงเรียนคุรุราษฎร์รังสฤษดิ์	ศิระ ทศกัณฐ์	จองถนน
ปีที่ 6 พ.ศ.2558	วิทยาลัยเทคโนโลยีสันตพล	ศิระปู่ฤาษี ศิระคนธรรพ์	ม้านารีผล
	ศูนย์ฝึกและอบรมเด็กและเยาวชนเขต 6	ศิระพระราหู	ราหูอมจันทร์
ปีที่ 7 พ.ศ.2558	โรงเรียนบ้านไร่ไทยกนกนาฏ 2	ศิระหัตถ์หนุมาน	หนุมานจับนางสุพรรณมัจฉา

ที่มา: ดริธวัฒน์ มีสมศักดิ์

จากตารางที่ปรากฏ จะเห็นได้ว่ารูปแบบการแสดงนาฏมวยไทยมีการใช้ศิระหัตถ์มาประกอบการแสดงโดยสามารถแบ่งได้เป็น 3 ประเภทคือ

1. มงกุฎตัวละครนาง
2. ศิระหัตถ์ แบ่งได้เป็น ตัวละครยักษ์ ตัวละครลิง
3. ศิระประเภทอื่น ๆ แบ่งได้เป็น เจ้าเงาะ พระราหู ปู่ฤาษี

ผู้ออกแบบการแสดงใช้ศิระหัตถ์มาประกอบการแสดงตามบทบาทต่าง ๆ โดยรูปแบบการนำมาใช้ประกอบการแสดงจะออกแบบการแสดงเป็น 2 ฝ่ายเพื่อให้เกิดการต่อสู้ตามแนวความคิดหลักของการแสดง เช่น ตัวละครยักษ์ กับตัวละครลิงในวรรณกรรมเรื่องรามเกียรติ์ หรือศิระตัวละครพระราหู ที่สื่อว่านักแสดงชายคือพระราหู และต่อสู้กับนักแสดงหญิงที่สื่อว่าเป็นพระจันทร์และมาต่อสู้กันตามหลักธรรมชาติ เรื่องราหูอมจันทร์ ทีมผู้ออกแบบการแสดงได้ทำการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบนาฏมวยไทยมาโดยตลอด แต่ยังคงไว้ซึ่งความถูกต้องของธรรมเนียมปฏิบัติการแสดงนาฏศิลป์ไทย และรูปแบบทางมวยไทยอีกด้วย

ในการแสดงมหรสพเฉลิมพระเกียรติ บริเวณท้องสนามหลวง ปี พ.ศ. 2562 ได้มีการแสดงนาฏมวยไทย ตอนยกรบ โดยผู้แสดงแบ่งเป็น 2 กลุ่ม โดยสวมศีรษะโขน ตัวละครยักษ์ ตัวละครลิงและถืออาวุธประจำกาย ประกอบในการแสดง อีกทั้งยังสื่อและแสดงถึงการต่อสู้ตามเรื่องราวของวรรณกรรม

ภาพที่ 2 การสวมเครื่องศิราภรณ์ การแสดงนาฏมวยไทย
มหรสพเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 10 บริเวณท้องสนามหลวง
ที่มา: <https://www.facebook.com/thairath/photos/pcb>.

6. การแสดงนาฏมวยไทย ตอน วานรยุทธ์ฉุดมัจฉา

การแสดงชุดวานรยุทธ์ฉุดมัจฉา เป็นหนึ่งรูปแบบการแสดงจากการแข่งขันกิจกรรมนาฏมวยไทย และแสดงเผยแพร่สาธารณะในระดับประเทศมากมาย อาทิ

งานเทศกาลเที่ยวเมืองไทย ปี พ.ศ. 2560 และ ปี พ.ศ. 2562 ณ สวนลุมพินี กรุงเทพมหานคร
งานมหกรรมการประกวดศิลปมวยไทย ครั้งที่ 12 จัดโดย กรมพลศึกษา
งานศิลป์ ของแม่” งานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
ณ ศูนย์ศิลปาชีพบางไทร ปี พ.ศ. 2559

โดยลักษณะการแสดงเป็นการแสดงที่ใช้ศิลปะการต่อสู้แบบไทยเป็นส่วนประกอบหลักผสมผสานกับศาสตร์อื่น ๆ คือ ด้านศิลปะการแสดง ยิมนาสติก เป็นองค์ประกอบรองที่ช่วยเสริมให้การแสดงสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังใช้ศีรษะโขน หรือหัวโขนมาประกอบการแสดงสื่อสัญลักษณ์ ทางด้านความรู้สึก ความรับรู้ทางมายาคติของผู้ชมการแสดง โดยมีวัตถุประสงค์ที่มีความหมายที่มีอยู่ก่อนแล้วของบทบาทนั้น ๆ ตามแนวคิดของผู้ออกแบบการแสดง (วรรณพิมล อังคสิริสรพ, 2544, น. 1)

รสรินทร์ ธนาวัฒน์เดชาพันธ์ (การสื่อสารส่วนบุคคล, 19 มิถุนายน 2562) ได้กล่าวถึงรูปแบบการใช้หัวโขนประกอบการแสดงนาฏมวยไทยได้อย่างชัดเจนว่า

“การนำโขนมาประกอบการแสดงนาฏมวยไทย มีส่วนช่วยในการดึงดูดความสนใจของผู้ชม ทำให้เกิดอรรถรสในการรับชม ผู้ชมสามารถเข้าใจในเนื้อของการแสดงได้ง่ายมากยิ่งขึ้น อีกทั้งยังทำให้การแสดงสวยงาม มีการผสมผสานกันระหว่างศิลปะการต่อสู้และนาฏศิลป์ไทย ทำให้สามารถสื่ออารมณ์ของการแสดงออกมาได้อย่างหลากหลายและสร้างสรรค์ อีกทั้งยังเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทยอีกด้วย”

การแสดงชุดนี้เริ่มแสดงครั้งแรกขึ้นเมื่อปี พ.ศ.2559 โดยโรงเรียนบ้านไร่ไทยกนกนาฏ 2 และได้รับรางวัลรองชนะเลิศระดับประเทศในแข่งขันนาฏมวยไทย โครงการรักษชาติรักษมวยไทย ปีที่ 7 รูปแบบการแสดงแบ่งช่วงการแสดงเป็น 3 ช่วงการแสดง และใช้ศีรษะโขนประกอบการแสดงเป็นแนวคิดสำคัญแบ่งได้คือ

ช่วงที่ 1 รำรายไห้ครุมวย	แสดงถึงการไหว้ครุมวยไทยแบบโบราณ
ช่วงที่ 2 ฉุดนาง	แสดงเรื่องราวผสมผสานกระบวณท่าลีลาผสมผสานแบบโขน และใช้หัวโขนเพื่อแสดงบทบาททำทางของหนุมาน ประกอบการแสดง ตอน หนุมานจับนางสุวรรณมัจฉา
ช่วงที่ 3 ต่อกรหมัดมวย	แสดงทำทาง ออกอาวุธมวยไทยเชิงสร้างสรรค์

กำหนดเวลาใช้ประกอบการแสดง 4 นาที ประกอบบทบรรยายกลอนแปด จำนวน 1 บท ความว่า

หนุมานทหารกล้าฝ่ารบรุก ผจญบุคลาลินถิ่นมัจฉา

เข้าจุโจม โหมกลับจับไปมา ไม่ถอยหนี หายหน้ากลัารานรอน

โดยความสนใจของการแสดงชุดนี้ มีองค์ประกอบที่สำคัญคือลักษณะการสื่อทางการแต่งกายที่นอกจากความสวยงามที่โดดเด่นคล่องตัวไม่เป็นอุปสรรคต่อการแสดง มีการใช้หัวโขน คือ ศีรษะหนุมานถือเป็นส่วนประกอบหลักในการแสดงเพื่อสื่อถึงบทบาทของหนุมานในการจับนางสุวรรณมัจฉาตามวรรณกรรม โดยผู้สร้างสรรค์ผลงานแบ่งรูปแบบการต่อสู้เป็นฝ่ายบิราลปลาและบิราลลิง นำเสนอผ่านองค์ประกอบด้านศิลปะการแสดงทำให้ผู้ชมโดยทั่วไปทราบว่า รูปแบบการแสดงแบบเป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายลิง และฝ่ายนางปลา และได้ทำการต่อสู้กันตามเรื่องราวของวรรณกรรม

ภาพที่ 3 การแสดงนาฏมวยไทย ปี พ.ศ. 2559

ที่มา: ตรีธวัฒน์ มีสมศักดิ์

7. บทสรุป

การแสดงนาฏมวยไทย เป็นรูปแบบการแสดงที่พัฒนารูปแบบมาจากศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวแบบไทย โดยพัฒนาผสมผสานศิลปะการแสดงหลากหลายแขนงให้อยู่ในองค์ประกอบของการแสดง มีการถ่ายทอดปรับปรุงองค์ความรู้ โดยนำเสนอผ่านรูปแบบการแสดงร่วมสมัย มีการสวมใส่เครื่องใช้สำหรับประกอบการแสดง เพื่อเป็นการสื่อสัญลักษณ์ความหมายตามบทบาทนั้น การสวมใส่เครื่องใช้ในนาฏมวยไทย มี 3 ประเภทคือ 1. มงกุฎตัวละครนาง 2. เครื่องใช้แบ่งได้เป็น ตัวละครยักษ์ ตัวละครลิง และ 3. เครื่องใช้ประเภทอื่น ๆ แบ่งได้เป็น เจ้าเงาะ พระราหู ปูฤๅษี โดยข้อดีคือ ทำให้ผู้รับชมการแสดงเข้าใจถึงเรื่องราวในการนำเสนอได้อย่างชัดเจน เพราะรูปแบบหรือหัวโขนนั้นจะบ่งบอกถึงสถานะของตัวละคร ร่วมกับการผสมผสานเข้ากับกระบวนหรือลีลาทำนาฏศิลป์ไทย การแสดงนาฏมวยไทยที่มีเครื่องใช้ประกอบ การแสดงนั้น จะทำให้ผู้รับชมมีความเข้าใจมากขึ้นทราบถึงเรื่องราวเป็นอย่างไร เพราะหัวโขนแต่ละประเภทมีลักษณะเฉพาะตัว ถือเป็นการผสมผสานของวัฒนธรรมเป็นอย่างดี อีกทั้งยังสอดคล้องตามแนวคิด ศาสตร์พระราชา คือ การเข้าใจ เข้าถึง และพัฒนาความเข้าใจ คือ นอกจากการเข้าใจเรื่องการแสดงนาฏมวยไทยแล้ว ยังต้องเข้าใจถึงรูปแบบการแสดงนาฏศิลป์ไทยภาษาท่าต่าง ๆ และเครื่องใช้หรือหัวโขนว่ามีลักษณะอย่างไร ตัวละครใดมีเรื่องราวเป็นเช่นไร เพื่อการนำเอารอบแนวความคิดและการนำมาใช้ได้อย่างไร ความเข้าใจถึงและพัฒนา คือ มีการนำเอาองค์ความรู้ของทั้งสองศาสตร์มาผนวกผสมผสานกันให้เกิดเป็นรูปแบบการแสดงแบบใหม่

บทบาทการใช้เครื่องใช้ประกอบการแสดงนาฏมวยไทย ในปัจจุบันนอกจากทำให้ผู้รับชมการแสดงมีความเข้าใจเรื่องราวมากขึ้นจากเดิมแล้วนั้น ยังรวมถึงรูปแบบการแสดงที่ถ่ายทอดทางร่างกาย เพราะผู้แสดงนาฏมวยไทยต้องสวมใส่เครื่องใช้ประกอบการแสดง ทำให้ผู้แสดงต้องเรียนรู้ท่าทาง ภาษาท่าทางนาฏศิลป์ไทยแขนงโขนให้ถูกต้องและฝึกปฏิบัติจนสามารถแสดงออกถ่ายทอดผ่านลีลาท่าทางและทางอารมณ์ความรู้สึก

เช่น โกรธ รัก ได้อย่างสมบูรณ์ ถือว่าศีรษะโขนหรือหัวโขน จึงเป็นอีกหนึ่งกลวิธีหรือวิธีการที่ทำให้เยาวชนที่สนใจในเรื่องของมวยไทยสามารถฝึกปฏิบัติโขนได้อีกทางหนึ่ง และยังสามารถพัฒนาให้ผู้แสดงนาฏมวยไทยสามารถใช้หลักการปฏิบัติของการแสดงโขนที่มีความสอดคล้องกับการเคลื่อนไหวแบบมวยไทยนำมาผสมผสานกันในการปฏิบัติได้อีกด้วย ถือเป็นการบูรณาการผสมผสานของศาสตร์ วัฒนธรรมไทยได้อีกทางหนึ่ง แต่ยังคงรูปแบบการแสดงของศาสตร์นั้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อความคงอยู่ของศิลปะทั้งสองศาสตร์ พร้อมสอดแทรกความบันเทิงไว้อย่างรื่นรมย์

8. รายการอ้างอิง

- การสวมเครื่องศิวารมณ์ การแสดงนาฏมวยไทยมหรสพเฉลิมพระเกียรติรัชกาลที่ 10 บริเวณท้องสนามหลวง. (1 กรกฎาคม 2562). สืบค้นจาก <https://www.facebook.com/thairath/photos/pcb.10158013007647439/10158013006147439/?type=3&theater>
- กัจจกร สุนพงษ์ศรี. (2560). *สุนทรีศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กฤษรา วัชรารุจิรา (ซูโรมาน). (2551). *งานฉากละคร 1*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินตนา สายทองคำ. (2561). *นาฏศิลป์ไทย รำ ระเบียบ ละคร โขน*. กรุงเทพมหานคร: นุชาการพิมพ์.
- ตรีวัฒน์ มีสมศักดิ์. (2561). *นาฏมวยไทย การประยุกต์ศิลปะป้องกันตัวต่อสู้แบบไทยผสมกับศิลปะการแสดงร่วมสมัย*. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการระดับชาติ พื้นที่โขง ซี มูล ถอดรื้อพรมแดนความรู้ ความท้าทายของสหวิทยาการในการพัฒนาท้องถิ่น โขง ซี มูล. อุดรธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี, 1366-1380.
- ศีกเดช กันตามระ. (2553). *แม่ไม้มวยไทย ศิลปะป้องกันตัว*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วรรณพิมล อังคสิริสรรพ. (2544). *มายาคติ*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์คบไฟ.